

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Борис Димитров Парашкевов за дисертационния труд на
Красимира Атанасова Вайс, редовна докторантка към
Факултета по хуманитарни науки при Шу „Епископ Константин
Преславски“ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология, научна специалност
Германски езици (Съвременен немски език)

Настоящата рецензия е изготвена съгласно заповед № РД 16-068 от 31.05.2014 г. на зам.-ректора на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, проф. д.и.н. Г. Колев, и в съответствие с решението от първото заседание на научното жури, съставено по силата на същата заповед. Задачата на рецензията е да даде оценка за представената от докторантката дисертация на тема „Оценъчност и информативност на вестникарските заглавия в немската преса“. Г-жа Красимира Вайс, родена през 1972 г. в гр. Исперих, е завършила средното си образование през 1991 г. в Езикова гимназия „Гео Милев“ – гр. Добрич, а висше по Германистика – през 1997 г. в Шу „Епископ Константин Преславски“ и в Университета на Зарланд (град Зарбрюкен), където е участвала в работната група на проф. Барбара Зандиг. Работила е като заклет преводач във Федерална република Германия, а в периода 2011-2014 г. е била зачислена на редовна докторантура към Катедра „Немска филология и чуждоезиково обучение“ към Шуменския университет. Нейният дисертационен труд е бил обсъден на 20.05.2014 г. на катедрено заседание с решение да бъде насочен за публична защита. Убеден съм, че докторантката се е съобразила с направените по време на обсъждането забележки и препоръки (например от страна на проф. Елка Добрева) или ще ги има предвид, ако се пристъпи към издаване на нейната положително оценената работа.

Избраната тема безспорно е импонираща, иновативна и интердисциплинарна по замисъл и изпълнение. Самата дисертация, чието изготвяне е протекло под научното ръководство на проф. дфн Ана Димова, обхваща 196 компютърни страници заедно с краткото приложение. Доколкото предмет на изследването най-общо са заглавията в немския печат, а в по-тесен смисъл отразяващите бойните действия в Ирак през 1991 и 2003 г., без да е дефинирано евентуално съпоставяне с положението в българската преса, трудът съвсем логично е написан на немски език. Това донякъде е причина при изготвяне на автореферата и експозето авторката да е изпитала технически затруднения, наложили използването на провизорни или условни български еквиваленти за немските термини в сферата на критическата лингвистика.

Дисертацията е разчленена на пет глави, към които е добавено обобщение, библиографска справка, съдържаща над 80 източника, и приложение с хронологичен обзор на събитията по време на двете войни в Ирак. Първа глава фактически играе ролята на кратко въведение, тъй като на две страници и половина запознава с релевантността на темата, подхода и структурата на изследването. Изхожда се от обстоятелството, че като елемент на основния текстов масив всяко заглавие не само осведомява читателя за съдържанието на материала, но изпълнява и оценъчна функция. С оглед на това като предмет на изследването се визират формите на оценъчност и информативност във водещите заглавия (на нем. *Schlagzeilen*) от първа страница на определени вестници. За тази цел са ексцерпирани 993 заглавия от три стилистично различаващи се вестника с публикации относно събитията в Ирак през двата посочени периода. Както ги окачествява докторантката, това са булевардният *BILD*, регионалният *Mannheimer Morgen* и надрегионалният ляв *die tageszeitung*. Тук открит в известен смисъл остава въпросът дали не е било по-уместно като контрапункт на ляво ориентираната стилистика да се анализира практиката в десния печат. В стремежа си да изгради единен „оценъчен мащаб“ авторката се опира на публикации на Б. Зандиг и на З. Оберхаузер, чийто модел тя подлага на разширение, като включва и третираните в *BILD* похвати. Въз основа на интердисциплинарния характер на изследването докторантката формулира три основни задачи: 1) да сравни проявите на оценъчност в трите вестника на различни лингвосемиотични равнища, 2) на базата на емпиричния материал да опише и съпостави начините на информиране и 3) да сравни вербалните и невербалните начини на прессъздаване на бойните действия (в пълнота задачите на български са изложени на стр. 8 в автореферата).

В глава втора се описват имплицитните и експлицитните форми на оценяването и се представят теоретичните основи на изследването. Авторката посочва изходните точки на критическата лингвистика, като набляга на хипотезата, че реалността, възприемана чрез езика на медиите, е конструирана и зад нея нерядко стоят идеологеми, с което не може да не се съгласим. Относно целенасоченото изпускане или трансформиране на информация тя цитира формулираните от Гуд трансформационни механизми – процесуален и статален пасив, номинални конструкции, (псевдо)безлични и възвратни глаголи, употреба на непреходни глаголи като преходни, образуване на атрибутивни прилагателни от предикативни. Те са допълнени и текстуално онагледени с други специфични за печата стилистични средства като изпускане и съкращаване, допускане на вече налични познания, персонализиране, драматизиране и пр. (стр. 9 сл. в

дисертацията). Със солидна библиографска обосновка в три подраздела се разискват материалното оформяне на текста, социално конструираната реалност и езиковите средства (в частност идиомите, метафорите и т. нар. ключови думи) за изразяване на оценъчност.

Глава трета е посветена на подходите (или може би по-скоро на изходните начала и опорните точки) към изследването на заглавия. Освен контактната функция на вестникарските заглавия тук авторката, позовавайки се на вижданията на Мителберг, Бюшер и Зандиг, различава лексикални, прагматични и синтактични подходи. Положителен момент при тяхното илюстриране и обсъждане е привеждането на подходящи примери от собствения корпус на докторантката.

Глава четвърта съдържа характеристика на корпуса от вестникарски материали и описание на историческите събития по време на двете войни, тоест тематизират се политическите акции и главно демонстрациите срещу участието във войната, поставяни във фокуса на медийното внимание, включително на печата. Различното отразяване на събитията в немската преса насочва авторката към използването на единен подход, като избраните обекти на оценка се подлагат на текстолингвистичен анализ. Тъкмо тук за база се привлича моделът на Оберхаузер с въведеното от него понятие *bewertende Handlungstypen*, интерпретирано от авторката като речеви действия с оценъчен характер. Липсата на заглавия от булевардната преса във въпросния модел дава възможност на авторката да го модифицира и допълни, което е неин безспорен принос. Тя въвежда 13 речеви действия, въз основа на които в глава пета на дисертацията прави пълен статистически анализ на информативността и оценъчността на изследваните вестникарски заглавия. В методическо отношение замисълът за нейния интегративен модел почива на две предпоставки: от една страна, класификация на речевите действия с оценъчен характер и възможността да се опише тяхната езикова реализация, а от друга – установяване на оценъчни предмети, които дават възможност за сравняване или описване на оценъчните степени за събития и лица. За осъществяване на собствения си модел тя пригажда вече съществуващи модели към спецификата на водещите заглавия и възприема заложения в тях теоретичен инвентар. Всичко това е подготовка за оформянето на една аналитична подредба на съдържащите се в корпуса речеви действия с оценъчен характер и на възможностите за тяхното езиково изразяване. Критерии за описването на това отношение в анализа според докторантката са статистическите данни за обема на корпуса, качественият и количественият анализ на оценъчните действия, оценъчният инвентар, метафорите, идиомите и хиперболите и др. (стр. 68 сл.). В подраздел 4.3.1. е приведен примерен

анализ на оценъчни дейности (застъпване, обосноваване, оценяване, дистанциране, емоционализиране и т.н.), а в подраздел 4.3.2. са изложени оценъчни действия по отношение на оценяваните предмети.

Главната и най-обширна глава пета на дисертацията предлага анализ на корпуса от заглавия. Той съдържа три подраздела: количествен анализ на оценъчни действия, статистически данни за обема на корпуса и същинска част – емпирично изследване на форми на оценяването. На повече от 60 страници анализът е документиран таблично, със снимков материал и обилие от примерни заглавия. В седем подраздела те представят „характерните названия“ (импровизирано побългаряване на немския термин *Benennungsformen* – с приблизително значение „обозначителни форми“), използвани от редакциите на трите вестника съответно за иракската страна и за съюзническата страна във войните. Отделно се разглеждат 1) използваните стилистични средства на реториката – семантични полета (напр. ключови думи като *солидарност, свобода, пропаганда, цензура, хуманитарна катастрофа* и др.), метафори, идиоми и хиперболи, топоси, евфемизми, ирония, 2) синтактични образци и 3) референтност между текст и образ. В подраздел 5.4. се прави равносметка на извършеното в глава пета описание на оценъчните форми във водещите вестникарски заглавия, а обобщението или обзорът като глава шеста резюмира резултатите от анализа на текстовете според спецификата на всеки от трите вестника.

Общото си впечатление от рецензираната дисертация мога да сведа до това, че е извършена огромна работа не толкова по издирването и ексцерпирането на тематично еднозначните водещи заглавия, колкото по тяхното сортиране и класифициране по време на анализа. Работата на докторантката е била облекчена от прилежното запознаване с голяма част от наличната литература в областта на критическата лингвистика, а личните ѝ качества на анализатор са ѝ дали възможност да ревизира и допълни модела на Оберхаузер. В този смисъл дисертацията и приложеният в нея интегративен модел могат да послужат за образец при изследването на аналогични типове текст. В автореферата докторантката уместно е изтъкнала това сред трите формулирани от нея приносни момента в изследването. С изключение на отделни езикови пропуски явно по невнимание дисертационният труд свидетелства за вече утвърден изследователски усет и стил, за уменията да се структурира едно научно изследване и да се анализира конкретен текстов корпус. Авторефератът е стегнат и информира коректно за съдържанието на изследването. Препоръчително е анализът да бъде популяризиран с още публикации преди евентуалното му подготвяне за печат. Допълването на библиографската справка е добро пожелание, без обаче то да е крайно наложително.

Въз основа на придобитото от мен впечатление след запознаването ми с предложението за защита дисертационен труд изразявам убеждението си, че на колежата Красимира Атанасова Вайс може да се присъди образователната и научна степен „доктор“, и като член на научното жури ще гласувам за това.

София, август 2014 г.

(проф. д-р Борис Парашкевов)